

NILS CHRISTIE

Drogkontroll – út a totalitárius viszonyok felé¹

A totalitárius államokról szóló tanulmányokban élénk tárt képekben az a veszély rejlik, hogy ezeket a rendszereket túlságosan sötétnek, irracionálisnak, semmivel össze nem hasonlíthatónak ábrázolják. Hasonló problémával találkozunk a bűnözők leírásánál: sokan úgy gondolják, hogy ezek az emberek szörnyetegek, akikkel szemben könnyű társadalmi távolságot teremteni, és könnyű elkülöníteni magunkat tőlük: eszerint ők soha nem voltak olyanok, mint mi, és mi soha nem leszünk olyanok, mint ők. Elgondolkodtató, hogy ez nem csak társadalmi, de állami szinten is érvényesül. A borzalmak elterelik a figyelmünket attól, hogy észrevegyük: a totalitárius és a demokratikus rendszerek között is akadhat néhány hasonlóság.

A magam részéről nem vagyok meggyőződve arról, hogy ezek a hasonlóságok elhanyagolhatóak lennének. A demokratikus társadalomban pl. a lakosság kétharmada társadalmon belüli, egyharmada azonban társadalmon kívüli, pénztelen és ezért a mi egydimenziós értékstruktúráinkban értéktelennek bizonyul. A fizetett munkanélküli,² a koldus annak a lehetősége nélkül éli életét, hogy valaha is fogyasztóvá válhat.

A parlamenti demokrácia elvben védelmet jelentett a hatalom, és uralkodó elit önkénye ellen. Manapság azonban abban a példátlan történelmi helyzetben vagyunk, hogy a többség relatíve jólétben él. Ezért a többség és az uralkodó elit koalíciót alkotott. Az általuk létrehozott szabályok egyfajta védőbástyát jelentenek a nincstelennel szemben. A drámaian megváltozott helyzet azonban újfajta gondolkodást kíván.

1 A tanulmány eredeti címe: Drug control as an inroad to totalitarian conditions.

2 A szerző Crime Control as Industry című művében az alábbiakat írja: „A munkanélküliség nem azt jelenti, hogy nincs elegendő elvégzendő munka a társadalomban, hanem azt, hogy nincs elegendő megfelelően fizetett munka. A munkanélküliség szervezeti probléma – komoly társadalmi következményekkel.” Eszerint célszerűbb a „fizetett munkanélküli” kifejezést használni a „munkanélküli” helyett. Versengés folyik a megfelelően fizetett munkákért a piacon és a fizetett munka nélküli egyén azért munkanélküli, mert bizonyos okoknál fogva esélytelen ebben a versengésben arra, hogy megfelelően fizetett munkát kapjon. A rosszul fizetett munka elvállalására pedig nincs feltétlenül rászorulva, mert az állam által folyósított munkanélküli segélyből fedezni tudja alapvezető szükségleteit (a fordító).

Kontroll

A legfontosabb alkotórész a fejlődésben: a kontrollrendszer.

Vizsgáljuk meg a totalitárius kontrollrendszer három legjellemzőbb tulajdonságát:

Az első: a határok elmosódása a közösségi és a magánszféra között.

Eszerint veszélyes lehet becsmélni a diktátort egy családi partin, mert esetleg a csalódott gyermek jelenti a rendőrségen. Avagy: a titkosrendőrség lehallgatókészüléke ott lapul valahol a szobában. Vagy: regisztrált az összes írógép az országban, és így könnyű beazonosítani, honnan származnak bizonyos levelek.

Nézzük a mi helyzetünket: Hasonlóan az egykori totalitárius kontrollrendszerhez, nem csak az válhat ismertté, hogy mi folyik a közösségi szférában, mi az, ami támadólag hat az államra nézve, s nem csak az utcai alkoholfogyasztás, de a dohányzási szokásaink is felmérhetők. Amiről itt szó van, az nem egyéb, mint a rendőrség módszereinek, eljárásainak sora, s ez igen hasonló a totalitárius rendszerek stílusához. Gondoljunk csak a provokációra, a telefonlehallgatásra avagy TIP-telefonokra³, ahol bárki – természetesen névtelenül – tippet adhat a rendőrségnek a számára gyanús személyről vagy esetekről. Garry Marx (1988, 207. o.) igen érdekesen ír erről *A rendőri felügyelet Amerikában* című könyvében:

[Mennyire felhagytunk a tizennyolcadik–tizenkilencedik századi, amerikai attitűddel! Manapság úgy tűnik, hogy a tájékoztatás, a bejelentés a jó állampolgár egyik ismérve, amit az intézményi és technikai támogatórendszerek imponáns növekedése kísér.

A szövetségi kormány ügynökségei például napjainkban fel vannak szerelve ún. forródrótokkal, ahol az állampolgárok bejelentést tehetnek, pl. csalásról, visszaélésről, rongálásról. A Szövetségi Tanúvédelmi Program áttelepíti és új személyazonossággal látja el az informátorokat.

Olyan programok, mint a TIP, több száz közösségben található... Egy texasi rendőrőrmester, aki sikeresen koordinál egy bűncselekmény-bejelentő programot, nyilatkozatában erre utalt, amikor azt mondta: „Vannak esetek, amikor férjek tesznek feljelentést feleségük ellen avagy a feleségek a férjeik ellen, sőt olyan is előfordult, hogy anyák jelentették fel fiaikat.” 1986-ban a miniszterelnök vezette háború a drogok ellen nem csak a szülőknek sugallmazta, hogy forduljanak a gyermekeik ellen, de a gyermekeknek is, hogy forduljanak szüleik ellen. (A drog-forródrót Bostonban elérte a napi 12 hívásos átlagot.)]

A totalitárius kontroll második legjellemzőbb tulajdonsága, hogy annak alapján gyakorol ellenőrzést az emberek felett, hogy kik ők, ahelyett, hogy az lenne a mérvadó, hogy mit tettek valójában. A hagyományos totalitárius

3 A TIP-telefonokat (Turn in Pusher) a rendőrség vezette be az Egyesült Államokban, majd Európában is azzal a céllal, hogy az állampolgárok segítségével több elkövetőt, bűncselekményt tudjon felderíteni, illetve megelőzni. A polgárok – névtelenül – a nap bármely szakában bejelentést, feljelentést tehetnek általuk ismert vagy számukra gyanús eseményekről, személyekről. A vámphatóság is bekapcsolódott ebbe a hálózatba. Norvégiában a kilencvenes évek elején hozták létre a TIP-telefonhálózatot és jó néhány elkövetőt, kábítószercsempészt azóta sikerült is felderíteni, lakossági bejelentések segítségével (a fordító).

rezsimekben is problémát jelentett, ha valaki a „nem megfelelő” bőrszínnel rendelkezett vagy a nem megfelelő „fajhoz” tartozott – pl. cigány volt vagy zsidó; netán „rossz” társadalmi osztály tagja volt – kapitalista, kulák, burzsoá. Az új rezsimben jobbára mi is ugyanezt tesszük. Megannyi ok miatt beavatkozunk a rossz társadalmi helyzetű emberek életébe. Holott valójában a beavatkozás indikátora legtöbbször maga a hátrányos társadalmi helyzet vagy szociális környezet. Ezt tükrözi a letartóztatott, bebörtönzött populáció is.

A kisebbségek minden ipari országban felülreprezentáltak a börtönökben, az Egyesült Államokban azonban a helyzet kétségbeejtő. A börtönképességnek közel fele fekete bőrű. Marc Mauer két tanulmányában is (1991 és 1992-ben) vizsgálta a fekete bőrű férfi bebörtönzöttek megoszlását, és összehasonlította azt a Dél-Afrikai Köztársaság statisztikai adataival. (Lásd az 1. táblázatot!) Közel fél millió fekete bőrű férfi van ma bebörtönözve az Egyesült Államokban. Ez azt jelenti, hogy 100 000 főből 3400 fő – azaz a fekete bőrű lakosság 3,4 százaléka jelenleg börtönben van. Teljesen abszurdá válik a kép, ha összehasonlítjuk a Dél-Afrikai Köztársaság adataival, ahol 100 000 főből „mindössze” 682 fekete bőrű férfi van börtönben.

1. táblázat A bebörtönzött fekete bőrű férfiak aránya az USA-ban és a Dél-Afrikai Köztársaságban 1989-ben és 1990-ben

	USA	Dél-Afrikai Köztársaság
Fekete bőrű férfi lakosság összesen, 1989	14 625 000	15 050 642
Fekete bőrű férfi bebörtönzöttek összesen, 1989	454 724	109 739
100 ezer főre jutó, fekete bőrű férfi bebörtönzöttek aránya, 1989	3 109	729
Fekete bőrű férfi bebörtönzöttek összesen, 1990	499 871	107 202
100 ezer főre jutó, fekete bőrű férfi bebörtönzöttek aránya, 1990	3 370	681

A bebörtönzött 3,4 százalékon túl legalább még egyszer ennyi fekete bőrű férfit helyeztek feltételesen szabadlábra vagy bocsátottak próbára, ami azt jelenti, hogy a fekete bőrű férfi lakoságnak több mint 7 százaléka áll valamilyen büntetőjogi kontroll alatt az Egyesült Államokban.

A Correction Digest 1996. szeptember 16-i számában az alábbiakat találtam:

„Baltimore-ban a vizsgálat napján, 1991-ben, az afroamerikai fiataloknak 56 százaléka állt valamilyen büntetőjogi szankció alatt. Ez a példa nélkül álló tény az amerikai városok igazságügyi rendszerét vizsgáló tanulmányok második sorozatában került napvilágra.

Az adott napon, Baltimore-ban, a város afroamerikai, 18 és 35 év közötti férfi lakosságának 56 százaléka volt börtönben, fegyházban vagy feltételesen szabadlábra helyezve, esetleg próbára bocsátva, s várt bírósági ítéletre vagy állt körözés alatt.

A statisztikai adatok szerint 1991-ben közel 13 000 személyt tartóztattak

le a hatóságok kábítószer-bűncselekmények miatt, ebből több mint 11 000 volt afroamerikai.

Baltimore-ban egy afroamerikai fiatalnak egy fehér bőrű fiatallal szemben százszor nagyobb az esélye arra, hogy kábítószerrel való kereskedelem miatt vád alá helyezik.

A totalitárius kontrollnak harmadik eleme, hogy óriási mértékben növekszik a kontroll alatt álló személyek száma. E téren is itt az ideje szembenézni a korai totalitárius korszakok és napjaink valósága közötti hasonlóságokkal. A veszteseket nehéz kordában tartani, kontrollálni. A mi leegyszerűsített célstruktúránk azonban rengeteg vesztest kreál. A magasan fejlett ipari társadalmakban NINCSTELENEKNEK hívják őket. Robert Merton igen szemléletes képet adott helyzetükről: Ha a legfőbb társadalmi cél a pénz, a pénzszerzés, és ehhez a legális feltételek nem mindenki számára egyformán elérhetőek, akkor ez könnyen eredményezheti a bűnözés emelkedését. Amikor Merton 1949-ben publikálta híres tanulmányát, az ipari országok nagy része még tobzódott az optimizmusban. A háború sújtotta országokban minden kézre szükség volt az újjáépítéshez.

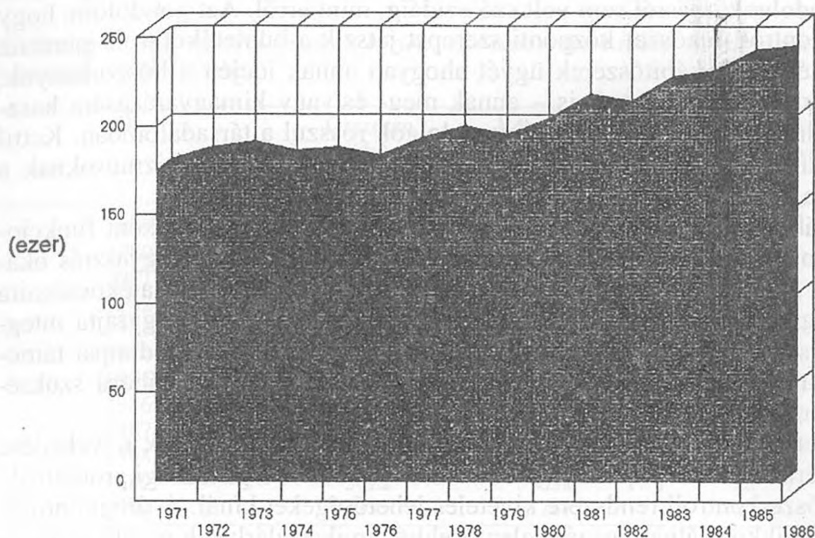
Azután ez a lelkesedés lelohadt, mattot kapott a túlzott optimizmus, Keleten és Nyugaton egyaránt. Jött a gazdasági stagnáció. Két folyamat azonban kivételt képez. Az egyik, amely néhány ázsiai országban ment végbe, a másik pedig a „BŰNÖZÉST KONTROLLÁLÓ IPARBAN” történt.

Ha realista képet akarunk festeni a jelenünkről, akkor meg kell állapítanunk, hogy a magasan fejlett ipari országokban nincs nagy szükség társadalmaink vesztes egyharmadainak munkaerejére. A legjobb emberi teljesítményeket is túlszárnyalják a gépek, az ipar teljesítményei. Mindenki jólétre vágyik – az öregek, betegek, alacsony iskolai végzettségűek is, azok, akiknek nem megfelelő a bőrszínük és azok is, akik rossz szocio-kulturális környezetben élnek. Ezeknek az embereknek a megfelelően fizetett munka csak távoli álom, akárcsak a fogyasztói-vásárlói szerep, hiszen ahhoz, hogy valaki vásárló lehessen, előbb elegendő pénzt kell keresnie.

Kétségtelen, hogy nem könnyű irányítani a szegény populációt. A helyzetben azonban benne rejlik egy növekvő „ipar” lehetősége is – a büntetőkontroll-iparáé, és amelyben a bűnözők a „büntetőkontroll-ipar” nyersanyagai.

A 2. táblázat a legtöbb nyugat-európai állam összefoglaló börtönstatisztikáját tartalmazza, 1971-től 1986-ig. Jól látható a növekedés az abszolút számokban. A 3. táblázat a Szovjetunió, Lengyelország, Magyarország, Kanada és az USA börtönnépességi adatait tartalmazza. Figyelmet érdemel a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti helyzet drámai változása. A 4. táblázat pedig egy áttekintést nyújt az USA börtönnépességének megoszlásáról.

2. táblázat A bebörtönzöttek számának növekedése az Európai Tanács tagállamaiban – beleértve Ausztriát, Izlandot, Hollandiát, Svájcot és Törökországot is, 1970-től 1986-ig (ezer fő)

3. táblázat A bebörtönzöttek számaránya a Szovjetunióban, Lengyelországban, Magyarországon, Kanadában és az USA-ban, 1979–1991-ig

	1979	1989	1991
Szovjetunió	660	353	
Lengyelország	300	107	
Magyarország		134	
Kanada	100	111	
USA	230	426	504

4. táblázat A büntetőjogi kontroll alatt álló regisztrált populáció az USA-ban, 1990–1991-ig

			Kumuláció
Szövetségi börtönökben levők	1991	71 608	71 608
Állami börtönökben levők	1991	751 806	823 414
Fegyházban levők	1991	429 305	1 252 719
Börtönnépesség összesen 1–3 100 ezer lakosra jutó bebörtönzöttek aránya		1 252 719	504
Próbára bocsátottak száma	1990	2 670 234	3 922 953
Feltételesen szabadlábra helyezettek száma	1990	531 407	4 454 360
Büntetőjogi intézkedések alatt állók összesen			4 454 360
100 ezer lakosra jutó büntetőjogi intézkedés alatt állók száma			1 794

A veszélyes osztályok kontrollja

Mindeddig nem sok szót ejtettem magáról a drokkontrollról. Ha azonban belegondolunk, másról sem volt szó ezidáig, mint erről. Azt gondolom, hogy a drokkontroll-rendszer központi szerepet játszik a büntetőkontroll iparának fejlődésében. A kábítószeresek ügyét ahogyan annak idején a boszorkányok, a zsidók, a kulákok ügyét is – annak meg- és/vagy kimagyarázására használták, hogy miért mennek bizonyos dolgok rosszul a társadalomban. Kettil Bruunnal egy egész könyvet szenteltünk ezeknek a mechanizmusoknak a leírására.⁴

A kábítószeresek elleni háború egyfajta társadalmi altatószerként funkcionál. A nyomor, a szenvedés megmagyarázható a kábítószerfogyasztás okaként és így a fejlett ipari országok valós gyengeségeire, fogyatékoságaira nem fognak rákérdezni. A kábítószerkontroll szükségessége egyfajta integrációs eszmeként működik, amely az állami propaganda- és médiaipar támogatásával közvetíti a társadalmi egyetértést a drogok elleni háború szükségességéről.

Ebben a helyzetben, amikor a megfizetett munka hiányának növekedése erősen érinti a fiatal populációt, valamint növekednek a gazdasági problémák, a kábítószerkontroll rendszere kivételes lehetőségeket kínál. A drokkontrollpolitikák akkor válnak igazán jelentősekké, amikor elérkezik az idő a veszélyes osztályok kontrollálására. A kábítószeresek elleni háború fölöttébb hasonlóvá vált ahhoz, amit Gusfield (1963) az amerikai alkoholtilalomról írt. Eszerint a húszas évek kereszteshadjárata Amerikában nemcsak az alkohol ellen irányult, hanem egyúttal egy új morális rendre igényt tartók ellen is. A fejlett ipari országokban a kábítószeresek elleni háború a társadalmi rendre potenciálisan veszélyes osztályok elleni háborúvá fejlődött, ezáltal az állam erősebb kontrollt gyakorolhat a veszélyes osztályok felett. Ők nem kihívói, ahogyan azt Gusfield írta, hanem életstílusukkal támadói a társadalmi rendnek. Nemcsak a hedonizmus és az elégedetlenség magyarázható ezzel a társadalomban, hanem a non-produktív populáció nagy részének rácsok mögé helyezése is. Az illegális kábítószeresek elleni, egyre szigorodó jogszabályok és rendőrségi gyakorlat okozta a börtönnépesség hihetetlen gyors növekedését az Egyesült Államokban. Az európai börtönök túlterheltsége is a drogok elleni háborúból ered.

Ennek a fejlődésnek a hatását Norvégiában az 5. táblázat tükrözi. Ebben nagyon egyszerű módon összeszámoltam, hogy összesen hány év börtönbüntetést szabott ki a bíróság minden egyes évben, 1979-től kezdődően. Amint látható a táblázatból, a „fájdalomadás” éves mennyisége majdnem megduplázódott tíz év alatt: 1620 évről 3022-re emelkedett. A következő oszlop azt mutatja, hogy összesen hány év börtönbüntetést szabott ki a bíróság kábítószer-bűncselekmények miatt, minden egyes évben. Jól látható a növekedés: 219 évről 789 évre emelkedett a büntetések száma, azaz mintegy megnégyeszerződött a „fájdalomadás” mennyisége. Az utolsó oszlopban pedig az látható, hogy a kábítószeresek egyre növekvő jelentőségre tettek szert a „fájda-

4 Christie, Nils–Kettil Bruun: Den gode fiende, 1991. (A jó ellenség – a fordító.)

lom-büdzsében”, különösen 1983-ig. Norvégiában minden negyedik – a bíróság által – kiszabott év, azaz az összes év egynegyede, a kábítószerrel összefüggő büntetés.

5. táblázat A bíróság által kiszabott börtönbüntetések éveinek száma Norvégiában, éves lebontásban, 1979–1990-ig

Év	Összesen (év)	Kábítószeres bűncselekmények miatt (év)	Kábítószeres bűncselekmények aránya (%)
1979	1620	219	14
1980	1630	245	15
1981	1792	326	18
1982	2073	388	19
1983	2619	650	25
1984	2843	684	24
1985	2522	592	24
1986	2337	458	20
1987	2586	683	26
1988	2688	756	29
1989	3022	832	28
1990	3199	789	25

Összességében tehát elmondható, hogy a kiszabott börtönbüntetések növekedése Norvégiában, az elmúlt tíz éves intervallumban – a büntetett évek számát és szigorúságát véve alapul – elsősorban a kábítószerrel kapcsolatos fejleményeknek köszönhető. Különösen a kimondottan hosszú időtartamra bebörtönzöttek körében vannak túlsúlyban a kábítószeres bűncselekmények elkövetői. Mindez világosan kitűnik az intézményi statisztikákból. Az elmúlt években három év börtönbüntetés kimondottan hosszúnak számított a norvég tradicionális ítélkezési gyakorlat szerint. Sőt, börtönbüntetések kiszabása is viszonylag ritkán fordult elő. A statisztikák világos képet adnak erről, ahol a börtönbüntetéseket kisebb egységekben, hónapokban, napokban határozzák meg. A börtönbüntetések az emberek életéből éveket vehetnek el. A Központi Statisztikai Hivatal egyszerű felosztást alkalmazott a kiszabott végrehajtandó szabadságvesztések kategorizálásánál: az első kategória tartalmazta az 1–3 évig terjedő büntetések megosztását, míg a második, kombinált kategóriába az a néhány eset került, amelyekben a büntetés tartama több mint 3 év volt. Ez a rendszer megfelelő volt egészen 1986-ig. Ezután azonban a kombinált kategória kinőtte magát és részekre szakadt, úgymint 3–4, 5–6, 7–8, 9–10, 11–12, 13–14 év, valamint 15 év és afölötti büntetések. A kábítószer-bűncselekmények elkövetői alkotják a 3–8 év között végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték jelentős részét.

A bűnözés kontrolljának szigorodása nemcsak a kábítószeres büntetőjogi kontroll alá helyezése miatt történt. Sőt, a kábítószeresek nagyon is fontosá váltak. A feltételezett veszélyes populáció immár két frontról támadható. Néhányuk kábítószer-dealer, „profi”, ahogyan mondani szokás. Néhányuk azonban kábítószerfüggő – itt gyakran ugyanazokról az emberekről van szó, ami

ezáltal fenyegeti a társadalmi rendet. Mindez alapos okot szolgáltat arra, hogy kényszerítő intézkedések irányuljanak ellenük.

A jelenlegi, nem éppen prosperáló gazdasági helyzetben, a kábítószerabúzus különösen csábító felhívássá válik a büntetőkontroll bizonyos formái számára. A növekvő munkanélküliség visszatükröződik a lepusztult házakban, a hajléktalan szállókon menedéket keresők számának emelkedésében. A szegénység ismét láthatóvá vált. A hajléktalanok és a munkanélküliek szorultak az utcára. Koszosak, szenvedélybetegek, provokáló a haszontalan-ságuk. Az az érzésünk, hogy megismétlődik, ami a harmincas években történt, azzal a különbséggel, hogy a belső városrészek azóta újjáépültek. A rejtkehelyeket, a sötét sarkokat felváltották a fűtött árkádok, melyek csillogó bevásárló-paradicsomokba vezetnek. Természetesen a hajléktalan és a munkanélküli emberek is keresik azokat a közösségeket – pl. munkahelyet, ott-hont –, ahonnan ki lettek zárva. És természetesen ugyanazokat a problémákat teremtik újjá, amelyek miatt kivetették őket. A harmincas években hasonló kategóriákkal találkozhatunk: a „beteg”, a „kezelésre szoruló” elnevezésekkel. A „kezelés” is hasonló volt: Norvégiában speciális börtönt építettek ebben az időben, ahová az iszákosságuk miatt az utcán letartóztatott embereket, alkoholproblémájuk kezelésének ürügyén, hosszabb időre bezárták. Hasonló intézkedések léteztek Finnországban és Svédországban is. A hatvanas és a hetvenes években ezeket megszüntették. Manapság a nem kívánatos jövevények között ismét láthatók, betegek vagy legalábbis sérült pszichéjű egyének, olyanok, akik ellenállhatatlan vágyat éreznek a kábítószer iránt. És napjainkban ezek a kategóriák sokkal alkalmasabbak arra, hogy büntető akció irányuljon ellenük. A harmincas években ezeknek az embereknek a betegsége az alkohollal állt összefüggésben, egy legális anyaggal, amelyet a társadalom többsége használt. Csak a visszaélés volt büntetendő, maga az alkoholfogyasztás nem. Manapság jó néhány bódulatot keltő anyag ráadásul illegális, – habár a legfőbb drog a társadalomban még mindig az alkohol. És a jogtalan használat az, ami félreérthetetlen különbséget kreál köztük és köztünk.

A kábítószer-fogyasztók elleni, korlátozó intézkedések növekedését néhány egyéb fejlemény is előidézte:

A különböző rétegek közötti szakadék a szociáldemokrata jóléti államokban egyre szélesedik. Növekszik a nagyon gazdag emberek száma, miközben az átlagemberek életszínvonala egyre lejjebb csúszik. Ez pedig a legalsó rétegtől való távolságtartás szükségességét gerjeszti. A harmincas években azok, akik a legalsó réteghez tartoztak, egyben a munkásosztályt is reprezentálták. Manapság ezek az emberek átlag alattiak egy bizonyos értelemben, és úgy tűnik, indokolt, hogy az osztály kifejezés helyett a kasztot használjuk. Az intravénás kábítószer-fogyasztók felülreprezentáltak a HIV-pozitív és AIDS-betegek körében. Ez a tény köztudott, és a többségi társadalom nagyfokú ellenszenvet, valamint aggodalmat tanúsít irántuk. Ezért nyilvános vitákban javaslatként merült fel, hogy minden HIV-vírushordozó testére tetoválni kellene egy jelet, amely eltitkolhatatlanná tenné az állapotát. Ahogyan régebben csengőt kötöttek a leprásokra, azért, hogy a polgárok időben észlelhessék közeledtüket. A társadalmi kontroll területén ritkán születnek radikálisan új ötletek.

Az azonban nem teljesen igaz, hogy ezek az érinthetetlenek az adott társadalmi osztályukból elmozdultak volna egy kaszt felé. A helyzet ennél sokkal rosszabb. A tradicionális kasztrendszerű társadalomban a legalacsonyabb státusú kaszt tagjai ki voltak téve a diszkrimináció legszélösebb formáinak. Arra kényszerítették őket, hogy távol tartsák magukat a kiváltságosabbaktól. Van azonban egy határa a hátrányos megkülönböztetésnek. Az alacsonyabb státusú kasztok tagjaira ugyanis más szempontból szüksége van a rendszer többi részének, vagyis a magasabb kasztok felhasználják őket a szükséges javak előállításához, amikor a legnehezebb, legalantasabb munkákat kell elvégezni. Ezáltal lehetővé teszik az izolált kasztok számára, hogy izoláltak is maradjanak.

Néhány kábítószerfogyasztóról ugyanakkor nem mondható el, hogy hasznos lenne a rendszer számára, éppen ezért az ő hasznosságuk kizárólag ideológiai lehet, valamint abban merülhet ki, hogy nyersanyagként szolgálnak a büntetőkontroll-ipar számára. A drogok fogyasztóiból a kontroll fogyasztóivá változtatják őket. Így a társadalmi távolságok, valamint az irántuk érzett, társadalmilag gerjesztett ellenszenv és félelem miatt rendkívül kiszolgáltatott helyzetbe kerülhetnek.

A drogok elleni háború a gyakorlatban a társadalmilag legkevésbé hasznos és a népesség potenciálisan legveszélyesebb csoportjába tartozó személyek elleni háborúvá vált, akiket Spitzer (1974) „társadalmi hulladéknak” nevez, akik azonban sokkal veszélyesebbnek tűnnek bármiféle hulladéknál. Ezek az emberek azt jelzik, hogy semmi sem olyan, amilyennek lennie kéne a társadalomban, és ezzel egyidejűleg ők a társadalmi nyugtalanság potenciális eredői. Spitzer terminológiájával élve ők a társadalom hulladékai, és ezzel egy időben a társadalom dinamitjai is. A kábítószer elleni háború, a rákollók mozgásához hasonlóan, körül fogja őket. Némely tevékenységük miatt veszélyes bűnözőknek látszanak. Drog-cápáknak is nevezik őket, és hosszú időtartamú bebörtönzés vár rájuk, amennyiben több kábítószerrel importáltak vagy adtak el, mint a törvényben meghatározott, legkisebb mennyiség. A valóságban azonban a legtöbbjük maga is drogfogyasztó, és helyzetüknél fogva igen távol vannak a társadalom csúcsától (Bødal 1982, Bødal és Fridhov, 1993). Néhányuk külföldi állampolgárságú futár, így természetesen sokkal kevésbé védett a törvény szigorjától. Nagybani eladók léteznek a középosztály és a felső tízezer körében is. Velük azonban kevés kivételtől eltekintve nem találkozunk a börtönökben. Ahogy a rákollók mozgásának másik oldalát vizsgáljuk, kezdeményezéseket láthatunk a kényszergyógyítás meghonosítására. Nagyon valószínű, hogy ezt jórészt ugyanazoknak rendelik el, akik ma száználmas, aszociális egyéneknek látszanak.

A rákollók mindkét oldalról erősen körbefogják és megragadják őket. Talán nem a kábítószer elleni háború jelenti a legfőbb problémát a jelen társadalmi helyzetben. Néhány legális drog használata éppen olyan veszélyes lehet, mint az illegális drogoké. Ha azonban a probléma megoldása csupán kábítószer elleni háborúra korlátozódik, ez komoly veszélyt jelent az egész politikai rendszerünkre.

Fordította Ritter Ildikó

IRODALOM

- Bødal, Kåre: 350 narkoselgere. Oslo, 1982.
- Bødal, Kåre-Inger Marie Fridhov: Hvordan gikk det med narkoselgene? Preliminary report, Ministry of Justice, Oslo, 1993.
- Burrowes, Robert: Totalitarianism. The revised Standard Version. World Politics, USA, 1968.
- Christie, Nils: Crime Control as Industry. Towards Gulags, Western Style? London and N. Y. 1993.
- Christie, Nils-Ketil Bruun: Den gode fiende. Németül: Der nützliche Feind die Drogenpolitik und ihre Nutzniesser, AJZ, Bielefeld, 1991.
- Hagtvedt, Bernt: Totalitarianizme. PaxLeksikon, vol 6, pp. 285-286. Oslo, 1981.
- Jowitt, Ken: New World Disorder. The Leninist Extinction. Berkeley, 1992.
- Linz, Juan: Totalitarian and Authoritarian Regimes. In: Greenstein and Polsby: Handbook for Political Science, vol 3. Massachusetts, 1975.
- Marx, Garry: Undercover. Police Surveillance in America. Berkeley, 1988.
- Mauer, Marc: Americans Behind Bars: A Comparison of International Rates of Incarceration. The sentencing project. Washington, 1991.
- Merton, Robert K.: Social theory and social structure. Chichago, 1949.
- Spitzer, Steven: Toward a Marxian Theory of Deviance. Social Problems, 1974, pp. 638-651.